

Eugene Bakker

Podcast

Introductie

Cees Bakker in gesprek met Eugene Bakker over bommen en granaten.

Cees

Hé Eugene.

Eugene

Goedemorgen.

Cees

Jij bent in het museum altijd bezig met onder andere ook de wapens en zo. Over de Slag op de Zuiderzee zie je die prachtige prentjes van Jan Luyken enzo. Dan zie je zo'n bootje met iemand met een sabel staan of je ziet iemand met een schrootgeweer knallen. Heb jij enig idee in zo 'n slag wat gebruikt is eigenlijk voor een soort wapens?

Eugene

Ja, verschillend natuurlijk. We maken natuurlijk verschil met blanke wapens zoals dat heet. Dus denk aan zwaarden, sabels, lansen, speren, noem het allemaal maar op. En vuurwapens. En de periode waar we over spreken, qua vuurwapens, werd er gebruik gemaakt van lontslotwapens.

Cees

En dat is met kruit?

Eugene

Ja, dat is met zwart kruit en het wordt afgesloten met een lont. Net als vuurwerk. Dat heeft natuurlijk een groot nadeel, zo 'n lont. Die moet wel blijven branden. Dat is een uitdaging natuurlijk. Zeker als je over een zeeslag hebt waar natuurlijk overal water is, overal vocht. Dat is niet echt een goede combinatie. En dat geldt natuurlijk ook voor zwart kruit. Zwart kruit trekt echt vocht aan. Dus dat zijn toch wel uitdagingen aan boord een schip om dat voor elkaar te krijgen.

Cees

Ja, en ze waren niet echt volautomatisch. Dus wat moest je dan in godsnaam doen? Je schiet en dan is het klaar? Dan moet je laden. En dat duurt?

Eugene

Dat kan vrij snel. Als je naar een kanon kijkt en je hebt een team van mensen die dat kan. Dan kan je drie schoten per minuut halen. Maar dan moet je wel een goed team hebben. Dus twee schoten per minuut is prima haalbaar met een kanon bijvoorbeeld. En dat geldt voor musketten ongeveer hetzelfde.

Cees

Maar deed je dat dan zelf? Of had je iemand achter je staan die dan een ander wapen nog had en die kon je gauw weer met een ander schieten. En dan laadden die die net afgeschoten?

Eugene

In principe laad je zelf. Behalve bij een kanon heb je een team mensen die samenwerken. En iedereen heeft een eigen taak in dat geheel. En met dat team zelf kan je dan laden. Maar als je een musket hebt, dus een geweer, dan doe je dat in principe zelf.

Cees

Hoe denk je dat het gegaan zou zijn? Weet je, die schepen, als je dat in de 19e eeuw ziet. Zie je van die linies en dan knallen ze met grote kanonnen. En dat zullen ze toen ook wel gedaan hebben. Maar eerst het dek vrij schieten en dan enteren? Of gingen ze ook met (schiet)wapens aan boord?

Eugene

Ja, het zijn natuurlijk allerlei verschillende dingen en tactieken. Het hangt ook een beetje vanaf wat het doel is op het moment van zo 'n zeeslag. In principe wil je het schip veroveren. Dat is natuurlijk het meest winstgevende. Want als je een schip verovert, dan is hij van jou. Dan heb je buit. En dat is natuurlijk interessant. Zowel de lading als het schip zelf. De bewapening die erop zit, die hou je graag. Dus wat je vaak in de film ziet, dat ze proberen de romp lek te schieten van een schip. Dat is heel moeilijk. Maar dat doe je in principe ook niet. Dus wat je wil, is dat het tuigage stuk gaat. Dus je schiet als eerste op de zeilen, op de masten. Die wil je kapot hebben.

Cees

Daar begint zo 'n gevecht mee eigenlijk. Die schepen varen op elkaar af. Ze beginnen met kanonnen. En dan hadden ze ook kogels, bijvoorbeeld, die twee aan elkaar of zo?

Eugene

Ja, die werden ook gebruikt. Dus kogels met een ketting of met een stang ertussen. En die kunnen natuurlijk heel goed zo 'n tuigage kapotschieten. Maar het zijn hele trage zeeslagen. Dat beseffen wij ons in deze snelle tijd natuurlijk niet meer. Als je echt op volle zee zit, kan het soms al een dag duren voordat de ander dichterbij komt. Of hij komt niet dichterbij. Het is natuurlijk net hoe de wind staat, hoe de stromingen zijn. Dus je ziet zo'n schip aan de horizon. En ja, is hij vijandig of niet? Ja, hij is vijandig. En dan heb je dus nog heel veel tijd om je voor te bereiden op die zeeslag. Die eigenlijk gaat komen of niet. En dat is natuurlijk een hele andere situatie dan we nu gewend zijn. En dat schip komt steeds dichterbij. Als hij sneller is, komt hij steeds dichterbij. En op een gegeven moment begint hij te schieten, inderdaad.

Cees

En het doel was dus dan niet zoveel mogelijk schepen te laten zinken. Maar gewoon te veroveren. Je wil aan boord komen. Je wil zorgen dat je de schipper te pakken hebt of wie dan ook. En dan met dat schip weg en dat is buit. Dan gaat het roer stuk, of in ieder geval de zeilen, dat hij niet meer weg kan. Dus dan gaan die mannen aan boord. Blanke wapens en vuurwapens, zei jij.

Eugene

Ja, enteren gebeurde uiteindelijk wel. Alleen niet altijd hoor. Er is ook wel vaak dat een bemanning dacht van nou, we geven ons over. En dan kunnen we hopen dat we met ons leven wegkomen. Want als je je niet verzet, want het achtervolgende schip zal eerst een paar schoten lossen. En als jij dan meteen zegt van nou, ik durf het niet aan, want ze zijn groter, sterker. We laten het maar zo. Dus dan streken ze de vlag. En dan had het andere schip oké. Hij is van ons. En dat is natuurlijk anders in tijd van oorlog. Als je natuurlijk kijkt naar de grote slagen van de Ruyter en tijdens de Engelse Oorlogen. Dan is het echt de andere vloot uitschakelen. Dat is een andere manier van oorlog voeren. Maar als we kijken naar die periode van de Slag op de Zuiderzee. Dan praat je toch over kapers en mensen die gewoon proberen buit te veroveren.

Cees

Ja, want dat is natuurlijk wel interessant. Als je denkt over die Slag op de Zuiderzee. Dat was een georganiseerd Spaans leger. En geuzen, dat was een ongeorganiseerde zoot. Dat idee heb je natuurlijk. Want wie vechten dan met die wapens? Want die Spanjaarden kregen waarschijnlijk hun wapens, of die Amsterdamse Spanjaarden. Kregen hun wapens waarschijnlijk uitgereikt. Georganiseerd. Maar die Geuzen. Hoe ging dat dan? Neem je eigen wapen mee. Net als met een feestje. Neem je zwembroek mee. We zeggen niet wat we gaan doen. Of moesten ze dat zelf dan doen? Die jongens. Die Geuzen bijvoorbeeld.

Eugene

Dat was verschillend. Als je naar de samenstelling van de Geuzen kijkt. Ze hadden natuurlijk een hele grote groep lage adel bij. Die waren natuurlijk alles kwijtgeraakt aan de Spanjaarden. De Spanjaarden hadden ze al ingepikt. Er bleef voor hen geen keus over. Het enige wat ze konden doen is. We gaan naar zee. We hebben een schip. We rusten het uit. Dus die hadden wel hun eigen spullen. En de vloot wordt dan aangevuld met vissers, kapers. Iedereen die kan varen. Je bent welkom. Je hebt een schip, nog beter, ga maar mee. En daar bestond natuurlijk die vloot uit.

Cees

En dan gingen ze naar huis. Hadden ze zelf wapens thuis? Hadden ze die gekocht? Hoe werkte dat?

Eugene

Goeie vraag. Dat weten we niet precies. Zo 'n visserschip zal in principe geen kanon aan boord hebben gehad. Van origine, dus die moet je regelen.

Cees

En wapens voor de mannen aan boord dus ook. En was er een soort wapenindustrie in de steden zelf? Was er een wapenmaker? Waar kocht je een wapen?

Eugene

Ja, de wapenhandel was toen ook al een heel groot ding. Ook in Nederland. In Nederland waren er toen ook al grote wapenhandelaren. En de meeste steden kenden ook wel een gieterij waar kanonnen gegoten werden. Dat zien we in Enkhuizen. Dat zien we in Hoorn. En dat waren vaak klokkengieters. Die dus gewend waren om klokken te gieten. En die stappen op een gegeven moment over op het gieten van kanonnen. Dus in iedere stad had je wel zo iemand. En in Amsterdam zaten hele grote wapenhandelaren die gewoon echt heel veel wapens verkochten.

Cees

En zo 'n blank wapen, dat kocht je gewoon bij de smid misschien?

Eugene

Dat kan je bij de smid halen.

Cees

Maar een vuurwapen, die moest je toch echt wel laten maken?

Eugene

Ja, die werden er bij de handel aan. En de grote fabrieken stonden vaak in België. Dus Luik. FN zit nog steeds in Luik natuurlijk. Dus als je bijvoorbeeld naar de wapenhandelaar in Amsterdam kijkt. Die zal dan zijn spullen bestellen in België bijvoorbeeld. En dan werd het naar Nederland verscheept. En er waren natuurlijk ook in Nederland wapenmakers hoor. Het was niet zo dat alles uit België kwam. Ook in Nederland zaten wapenmakers. Maar de echte grote industrie die kwam in België wel op een gegeven moment.

Cees

Maar dan ga je dus als visser, weet ik veel, als banketbakker. Ga je aan boord van zo'n schip naar de Spanjaarden toe. Dan had je dus ook kleding. Dat is iets speciaals. Ik kan me voorstellen dat die Spanjaarden een soort uniform hadden. Of nog een soort van bescherming. Was er een soort van bescherming in kleding?

Eugene

Er was sowieso geen uniform. Dat komt echt veel, veel later. Dus je draagt wel de kleding die je normaal ook draagt. En inderdaad, beroepssoldaten die zullen ook qua bescherming nog wel extra hebben. Dus denk aan een borstkuras bijvoorbeeld. Dus een stuk harnas, helm. Dat soort dingen. Om zichzelf te beschermen.

Cees

Maar dat zullen de watergeuzen misschien in beperkte mate veroverd hebben. Maar ze schaften dat niet aan denk ik.

Eugene

Nou, ik denk die leiders van hun, die adel, die zal dat wel gehad hebben. Ik denk ook wel dat die dat wel gedragen zullen hebben. Dus denk bijvoorbeeld aan een half harnas dat wij in het museum hebben gestaan. Dan moet je aan zoiets denken. Dat zullen ze ongetwijfeld gehad hebben. En ook gedragen hebben. Maar voor de rest was het natuurlijk een ongeregeld zootje.

Cees

Maar aan de andere kant was het wel, op een gegeven moment werden ze getraind. Of hadden ze zelf gewoon iets van: jongens, hakken?

Eugene

Ja, dat laatste denk ik. Kijk, het waren geen soldaten natuurlijk.

Cees

En aan boord van die schepen was er ook niet zoveel tactiek mogelijk misschien. Alleen terugtrekken onderdeks. Als je denkt van het gaat mis, dan pak je ze bijna niet meer uit. Maar aan dek was het gewoon man tegen man, zeg maar.

Eugene

Ja, in principe wel. En dan wordt het gewoon een soort straatgevecht natuurlijk. En het omgaan met wapens is in principe ook vrij makkelijk te leren. Musket laden en schieten, dat leer je binnen een dag. Daar hoef je niet lang voor te trainen, zeg maar.

Cees

Maar als je natuurlijk wel beroeps bent en je gaat vechten, dan weet je wat je ongeveer te wachten staat. Zo 'n visser en zo, die wisten dat allemaal niet. Wat moet er door die mannen heen gegaan zijn als je aan boord van zo 'n schip staat en dan plotseling komt er een op je af rennen. En nou, doe je best. Dat is toch eigenlijk een bizarre... Waar komt die motivatie vandaan, joh?

Eugene

Ja, ik denk dat dat heel primair wordt, jij of ik, verhaal.

Cees

Maar voordat je daar bent, moet je eerst al heen. Dat deden die mannen dus. Blijkbaar waren ze dan toch zo getriggerd van...

Eugene

Ja, ik denk, als je even inzoomt op die periode van de opstand, dat mensen het echt zat waren. Dat gaat natuurlijk een aantal jaren vooraf al. Je begint nu met 1566 met de Beeldenstorm. Dat eigenlijk de eerste mensen zeggen van... nou, nu zijn we het wel zat, we gaan een vorm van verzet vertonen. En dat wordt langzaam groter, groter, groter. Dat raakt georganiseerd door groepjes geuzen, door middel van Oranje. Dus dat gaat er wel allemaal aan vooraf. Dus dat is er ook wel. En je ziet bijvoorbeeld die inval van Den Briel. Dat is ook niet zomaar. Daar gaat ook een verhaal aan vooraf natuurlijk. Ze zijn bij Engeland, worden ze uitgezet, ze zijn niet welkom. Dus ja, wat doen we dan maar? Terug naar Nederland en kijken of we daar eten en drinken kunnen gaan verzamelen. En daar kozen ze Den Briel uit. Omdat de leider van die groep kwam uit Den Briel. Die kende de stad. En ja, per ongeluk veroverde ze de stad eigenlijk, omdat er weinig Spanjaarden zijn. En toen was het van, hé, wacht even. Er gebeurt iets.

Cees

Dat is natuurlijk een mechanisme wat heel interessant is. Want jij kent het een beetje, dat re-enactment bijvoorbeeld. De Slag bij Grolloo. Dan loopt tussen 20, 40, 60, 100 mannen in pakken met wapens op een andere groep af. Die dynamiek, dat geeft een beetje dat gevoel misschien wat ik bedoel aan boord van zo 'n schip. Dat je denkt ja, met z'n allen, we gaan ertegenin. Jij kent dat een beetje, hoe voelt dat?

Eugene

Ja, ik ken een beetje het gevoel. Het is natuurlijk niet echt. Wij gaan niet dood gelukkig. Het blijft een soort van spel natuurlijk. Maar soms verlies je dat wel een beetje. Ik heb dat vooral gehad in Engeland. Met grote veldslagen. Dan moet je denken, dat wordt een soort rugbywedstrijd. Maar dan met harnassen en zwaarden. En dan gebeuren er wel eens gekke dingen in je hoofd.

Cees

Ja, ik kan me er iets bij voorstellen. Toch is dat wel belangrijk denk ik. Want als je ziet wat er in die re-enactment beweging uitkomt. Is veel onderzoek. Want jullie maken vaak je eigen kleding. Kun je beschrijven hoe dat gaat? Is er een hele gemeenschap die zich daarmee bezighoudt? Ik kan me voorstellen, met de Slag op de Zuidzee. Dat je denkt, wat zullen ze gedragen hebben? Dat je dat probeert te reproduceren. Dat is eigenlijk wat jullie doen soms.

Eugene

Ja, daar gaat natuurlijk heel veel onderzoek aan vooraf. Het is niet zomaar dat we denken, dat vinden we een leuk harnasje. En dat vinden we een leuke broek, die trekken we aan. We kijken heel serieus, wat weten we? Dus we kijken veel naar afbeeldingen. Dus veel schilderijen. Zijn er originele bewaard gebleven in musea? Worden er originele bestudeerd? En daarvan aan de hand worden dan patronen gemaakt. En aan de hand van die patronen ga je je kleding maken. Of je schoenen, of je wapens.

Cees

Dus de wetenschap is bij jullie dan. Want jullie werken proefondervindelijk. Wat is een knoopje? Hoe werkt dat? Dus dat gaat heel ver.

Eugene

Dat gaat heel praktisch. Het is heel anders dan dat je iets in een laboratorium bestudeert. En daar iets mee doet. En wij proberen het echt uit. Nou ja, precies.

Cees

Als jij een slag bij Grolloo na speelt. En je denkt, ze kunnen nooit met zo 'n wapen hier gestaan hebben. Want dat werkt gewoon niet. Dat is natuurlijk prachtig, om dat uit te vissen.

Eugene

Ja, en je komt ook hele leuke dingen tegen daardoor. En ook gewoon praktische dingen. Dat je denkt, het is wel leuk dat het in het boekje staat dat het zo was. Maar als ik dit uitprobeer in het echte leven. Dit gaat echt niet werken.

Cees

Dat is met die pamflet ook. Als je dat van Jan Luyken ziet, dan denk je. Dat is gewoon propaganda. Je zet er een kerel voor met een blank wapen. Dat ziet er heel heldhaftig uit. Maar in principe kan dat niet zo gegaan zijn. Omdat. Dat is wat jullie dan ook uitvissen.

Eugene

Dat proberen we uit. Een van de dingen die we doen. Dan gaan we op campagne, zoals we dat zeggen. Dus dan gaan we kijken met een man of 20 of 30. We moeten van punt A naar punt B. Je bent militair in de Tachtigjarige Oorlog. Hoe ga je dat doen? En wat ga je meenemen?

Cees

Hebben jullie dat ook wel eens op het water gedaan? Met een slag? Zoals de slag op de Zuiderzee.

Eugene

In het klein helaas. We hebben natuurlijk niet de beschikking over zulke mooie schepen. Dat zou natuurlijk wel een keer leuk zijn. We hebben wel wat kleine zeeslagjes gehad. Maar nog nooit echt een hele grote. We hebben een keer een landing gedaan in Veere. Dat was de grootste die we gedaan hebben. En toen was er ook een schip van de bruine vloot. En die hebben we voor de grap geënterd. Ze wisten niet dat we kwamen. Maar dat hebben we wel gedaan. Om dat gewoon eens te proberen. Hoe is dat om tegen zo 'n schip op te klimmen? Want je zit in een roeiboortje. Hoe ziet dat eruit? Je hebt zelf op de Halve Maan gevaren. Je weet een beetje hoe hoog dat is. Dus hoe kom je aan boord van dat schip?

Cees

Dat schieten met die kanonnen. Dat doen jullie dan ook. Op de Halve Maan hebben we dat ook gedaan. Dan pas merk je wat een ongelooflijk geweld dat is. En wat een angst dat ook gegenereerd moet hebben. Dan zit je al te denken. Wow. De tinnitus die giert over het schip. Die kanonnen. Dat is enorm indrukwekkend. Maar ik snap niet zo heel goed waar het geld vandaan kwam. Van die geuzen bijvoorbeeld. Die kanonnen leverden dan de zuidelijke Nederlanders. Die Spaans waren. Die kanonnen aan de geuzen. Dat niet dus. Hoe kwamen ze aan de... Gingen ze dan de klokken maar weer omsmelten?

Eugene

Het is echt regelen. Dat is een mooi woord natuurlijk van kapen. Er staat natuurlijk een hele grote groep kapers bij. Die natuurlijk heel goed wisten hoe dat spelletje werkte.

Cees

Want achter die organisatie van die geuzen zat niet een kanonnengieterij?

Eugene

Nee, het enige wat erachter zat was het geld wat ze nog hadden van die lage adel. Die nog wel wat over had. Maar natuurlijk wel hun kasteeltje kwijt was. En hun landerijen. Alles wat erbij zat. Dat ging op allerlei manieren. Ja, je moet het regelen. Dat is hoe ze dat deden. Die hebben daar ervaring mee. Hoe doe je dat? Hoe regel je dat? Die hadden natuurlijk ervaring met het kapen van Portugese schepen bijvoorbeeld.

Cees

Precies, dus al die hele wapenvoorraad waar we mee begonnen. Ook grotendeels gewoon gejat. En grotendeels buit. Het was niet herkenbaar. Dit is een geuzenwapen, dat is een Spaans wapen. Dat zal je aan de helmen wel kunnen zien.

Eugene

Je ziet het ook aan het vervolg natuurlijk. Als ze eenmaal hier zijn. Wat je bijvoorbeeld in Enkhuizen dan leest dat er geuzen in de stad zijn. En dan had het stadsbestuur van Enkhuizen gezegd, ja leuk, maar buiten de poort met die gasten. Want die willen we niet in de stad hebben. En die trekken dan de streek in. En die plunderen gewoon Grootebroek, Lutjebroek, plunderen ze helemaal leeg. En daarmee werd er weer gevochten dus alles wat je kon eten, kon dragen, dat verdween gewoon. Dus het was puur chantage aan steden en het was ook nog een keertje dat de streek is katholiek. Dus ja, dat was ook niet erg. Dus je kon doen wat je wilde. Ja, ze zijn echt in optocht vanuit Enkhuizen de streek ingetrokken.

Cees

Zou dat ook niet een beetje de overweging van die mannen geweest zijn, waar we het over hadden? Ga maar vechten want dan zit ik in ieder geval bij een partij.

Eugene

Het zal verschillend geweest zijn. Ik denk dat de mensen echt wel voor idealen aan het vechten waren. Dat er ook wel mensen zaten die gewoon voor het vechten waren. En gewoon voor de lifestyle, zeg maar.

Cees

Dat lijkt me... om eens een keer mee te maken. Ik heb weleens met je aan een weekend meegemaakt. Met dat er allerlei rammelende harnassen achter je langs lopen. En dat was echt... Dat zijn toch wel hele rare gewaarwordingen. Maar ik snap wel de waarde van die kennis die jullie opdoen. En ik denk ook wel dat het goed is dat jullie dat blijven doen. Leuk, dank je wel.

Eugene

Graag gedaan.